

Верховний
Суд

НАЦІОНАЛЬНА ШКОЛА СУДДІВ УКРАЇНИ

ПРОГРАМА ПІДГОТОВКИ СУДДІВ
ВИЩОГО АНТИКОРУПЦІЙНОГО СУДУ

6 березня 2025 року

Штучний інтелект у правосудді: ризики алгоритмічної упередженості та дискримінації

Ян БЕРНАЗЮК,

суддя Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду,
доктор юридичних наук, професор

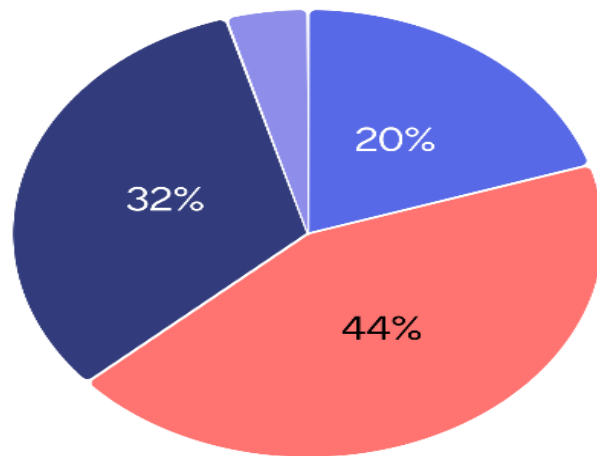
Пов'язані поняття

1. Незалежність, неупередженість, об'єктивність суду
2. Справедливість (моральність)
3. Цифрова компетентність
4. Ефективне правосуддя
5. Принцип процесуальної економії
6. Принцип гласності (прозорості)
7. Єдність судової практики, принцип правової визначеності
8. Мотивованість судового рішення
9. Доступ до правосуддя
10. Етика
11. Довіра до суду

Анонімне онлайн опитування серед суддів 06.03.25

Mentimeter

Чи користувались Ви інструментом ШІ для пошуку інформації?

- 20% Так
- 44% Ні
- 32% використовували чат GPT
- 4% використовували інші інструменти ШІ

140

Алгоритмічна упередженість та дискримінація

Алгоритмічна упередженість – це системна похибка в рішеннях штучного інтелекту або автоматизованих алгоритмів, яка призводить до несправедливого чи дискримінаційного ставлення до певних груп осіб.

- 1. Необ'єктивні вхідні дані** – алгоритм навчається на історичних даних, які можуть містити упередження у судовій чи правоохоронній практиці.
- 2. Непропорційний розподіл вибірки** – якщо в навчальному наборі більше представників однієї групи (наприклад, певної раси чи статі), алгоритм може формувати неправильні закономірності.

Amara's Law

Це принцип, сформульований науковцем Роєм Амарою, який стверджує:

"Ми переоцінюємо вплив технологій у короткостроковій перспективі та недооцінюємо їхній вплив у довгостроковій перспективі."

Цей закон відображає тенденцію суспільства спочатку сприймати нові технології з азійотажем, очікуючи негайних революційних змін, а потім, після розчарування, не помічати їхнього глибокого впливу на економіку, культуру та суспільство в цілому.

Приклад:

- Наприкінці 90-х років вважали, що інтернет миттєво змінить бізнес, але ефект виявився поступовим і кардинально трансформував світ лише через десятиліття.
- ШІ зараз сприймається як революційний прорив, проте його реальні довгострокові наслідки стануть очевидними через багато років.

Black Box

Термін «чорна скринька» у ШІ означає ситуацію, коли алгоритми ухвалюють рішення, але їхній внутрішній процес залишається незрозумілим для користувачів і розробників.

Основні риси «чорної скриньки» у ШІ:

1. **Непрозорість** – алгоритм видає результати, але неможливо простежити логіку, за якою він їх отримав.
2. **Неможливість пояснення** того, чому ШІ ухвалив саме таке рішення.
3. **Ризики упередженості** – якщо ШІ навчається на упереджених даних, він може відтворювати або навіть посилювати дискримінацію.
4. **Правові та етичні виклики** – у сферах, де потрібна мотивованість (правосуддя), відсутність зрозумілих рішень може спричинити порушення прав людини.

Centaur's Dilemma

Дилема кентавра у правосудді – це виклик у визначенні меж відповідальності між суддею та ШІ.

Якщо суддя безумовно **довіряє** ШІ, він ризикує втратити контроль, критичне мислення та допустити несправедливість (упереджене рішення).

Якщо ж **ігнорує** ШІ, це уповільнює правосуддя та знижує його ефективність.

Спосіб вирішення цієї дилеми – **Explainable AI (XAI)**, який дозволяє суддям розуміти алгоритмічні висновки: гібридна модель, де ШІ надає аналітичні рекомендації, а суддя ухвалює остаточне рішення.

Moravec's Paradox

Парадокс Моравека – це концепція в сфері ШІ, яка описує зворотну складність завдань для людини та ШІ. Високорівневі інтелектуальні завдання, які здаються складними для людей (логіка, математика, шахи), ШІ виконує легко, а натомість базові сенсорно-моторні навички (ходьба, розпізнавання емоцій, інтуїтивне мислення) – є надзвичайно складними для ШІ.

1. Легке для нас – важке для ШІ

Людина без зусиль розпізнає обличчя, ходить, сприймає мову на рівні інтуїції.

ШІ потребує величезних обчислювальних ресурсів для моделювання таких функцій.

2. Важке для нас – легке для ШІ

Аналіз великих даних – для ШІ це відносно просто: логічні завдання нові для еволюції, тоді як сенсорні й моторні навички формувалися мільйонами років.

Moravec's Paradox (в аспекті судочинства)

1. **Автоматизоване судочинство** – ШІ може легко аналізувати юридичні тексти, прецеденти, прогнозувати рішення – але складно оцінювати емоції, моральний контекст чи унікальність людських обставин.
2. **Алгоритмічна упередженість** – ШІ може приймати формально правильні рішення, не розуміючи соціального або етичного контексту.
3. **Роль людини** – суддя може делегувати ШІ аналіз рішень, але оцінка доказів, емоцій та справедливості має залишатися людською прерогативою.

Парадокс Моравека підкреслює, що штучний інтелект не може повністю замінити людину в судових процесах, оскільки він не володіє **інтуїцією, емпатією та здатністю розуміти моральний контекст.**

Trolley Problem

Етична дилема вагонетки – це філософський експеримент про вибір (моральність) між невтручанням і загибеллю 5 людей або активним втручанням і смертю 1 людини.

1. У ШІ та правосудді це питання виникає в автономних системах (автопілот, військові дрони, медичні алгоритми): кого рятувати в критичній ситуації?
2. Алгоритмічна справедливість – чи може ШІ ухвалювати вироки?
3. Юридична відповідальність – хто нестиме відповідальність за рішення, ухвалені ШІ?

ШІ не повинен повністю замінювати людину, а має доповнювати, використовуючи сильні сторони обох.

Суддя, з його досвідом, знаннями та етичними принципами, залишається ключовою фігурою в судовому процесі, а ШІ виступає як інструмент, що допомагає йому приймати більш обґрунтовані та справедливі рішення.

Фільм "Штучне правосуддя" ("Artificial Justice")

У фільмі розглядається впровадження штучного інтелекту в судову систему Іспанії.

Сюжет розгортається у недалекому майбутньому, де уряд планує замінити суддів програмним забезпеченням на основі ШІ шляхом змін до Конституції, обіцяючи автоматизувати та деполітизувати судову систему.

Фільм досліджує етичні дилеми та ризики, пов'язані з впровадженням ШІ в судову систему, піднімаючи питання про межі технологій у сфері правосуддя.

<https://www.youtube.com/watch?v=bdPVFeTcZ88>

Застосунки, які створені на базі ШІ та можуть бути використані у процесі реалізації особою права на доступ до суду та у процесі діяльності судової гілки влади

<https://openai.com/chatgpt>

<https://gemini.google.com/app?hl=uk>

<https://copilot.microsoft.com>

<https://claude.ai/new>

<https://felo.ai/search>

<https://www.perplexity.ai>

<https://poe.com>

<https://x.com/i/grok>

<https://chat.deepseek.com/>

Майбутні завдання та виклики

1. Розробка та впровадження законодавчого регулювання
2. Придбання доступу до інструментів ШІ
3. Сертифікація програмного забезпечення
4. Інтеграція ШІ з існуючими судовими інформаційними системами.
5. Забезпечення обсягу та якісних даних
6. Навчання суддів та працівників апарату
7. Роз'яснювальна робота
8. Захист від зовнішнього втручання

COMPAS

(Correctional Offender Management Profiling for Alternative Sanctions)

Система профілювання ризиків правопорушників для призначення альтернативних санкцій - це програмне забезпечення, що використовується в судовій системі США для оцінки ризику рецидиву, аналізуючи різні фактори, щоб допомогти суддям приймати рішення щодо умовно-дострокового звільнення та інших санкцій.

Дослідження ProPublica 2016 року дійсно виявило, що алгоритм COMPAS має тенденцію завищувати ризик рецидиву для афроамериканців, що викликало серйозні занепокоєння щодо расової упередженості.

Непрозорість алгоритму (є власністю приватної компанії) ускладнює незалежну оцінку його точності та справедливості, викликає критику.

Що таке ШІ у роботі юриста

Це виключно помічник, що:

1. потребує навчання та звикання,
2. не зробить краще за користувача,
3. працює у режимі «правок», а не «рецензування»,
4. має більше часу, креативності, легко знаходить матеріал, знає всі мови,
5. робить помилки за своєї багатофункціональності,
6. має різні настрої (режими працездатності),
7. схожий на талановитого, але лінивого друга-студента,
8. вимагає перепереверки власної роботи (самостійно або за допомогою іншого ШІ),
9. краще працює із завантаженими документами.

PROMPT

1. Привітання
2. Інформування про особу користувача (професію, уподобання)
3. Інформування про кінцеву ціль/мету прохання
4. Інформування про проміжне завдання
5. (за необхідності) надіслання зразків
6. Інформування про якість та обсяг очікуваного результату
7. Прохання перепроверити

Найважливіші події 2024 року

1. Висловлення позиції Верховного Суду стосовно використання ШІ учасниками судового процесу (ухвала Судової палати для розгляду справ щодо корпоративних спорів, корпоративних прав та цінних паперів Касаційного господарського суду від 08.02.2024 у справі № 925/200/22 ([посилання](#))).
2. Висловлення позиції З'їзду суддів України стосовно використання ШІ суддями (Кодекс суддівської етики від 18.09.2024 ([посилання](#))).
3. Затвердження Всеукраїнською громадською організацією «Асоціація правників України» та внесення 26.12.2024 Національним агентством кваліфікації Професійного стандарту «Суддя» до Реєстру кваліфікацій ([посилання](#))).

Кодекс суддівської етики (стаття 16)

Використання суддею технологій штучного інтелекту є допустимим, якщо це:

1. не впливає на незалежність та неупередженість судді,
2. не стосується оцінки доказів,
3. не стосується процесу ухвалення рішень,
4. не порушує вимог законодавства.

Закон України “Про адміністративну процедуру”

Стаття 69. Прийняття рішення у справі

1. За результатами розгляду справи адміністративний орган у межах своїх повноважень приймає адміністративний акт.
2. Якщо рішення у справі може бути прийнято на підставі електронних документів у машинозчитувальному форматі та/або даних національних електронних інформаційних ресурсів, адміністративний акт може бути прийнято **в автоматичному режимі** у випадках, передбачених законом.

Protecting human rights in a world of Artificial Intelligence, algorithms and big data

31 січня 2025 з нагоди початку року у роботі ЄСПЛ відбувся семінар на тему «Захист прав людини у світі штучного інтелекту, алгоритмів і великих даних».

Темами першої сесії були «Рада Європи/Європейські стандарти штучного інтелекту: створення ситуації та свобода слова в епоху штучного інтелекту».

На другій сесії розглядалися теми: «Штучний інтелект і право на справедливий суд» та «Вирішення проблеми потенційної дискримінації у сфері штучного інтелекту».

Програма: <https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/programme-seminar-jy-20250131-eng>

Аналітична довідка: <https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/seminar-background-paper-2025-eng>

Відео заходу: <https://vodmanager.coe.int/cedh/webcast/cedh/2025-01-31-1/en>

Приклади практичного застосування ШІ

1. Пошук інформації у великих текстах документів (іноземна мова)
2. Підготовка релізів судових рішень
3. Підготовка проєктів окремих думок
4. Пошук критичних зауважень до оформлення проєктів документів
5. Пошук критичних зауважень до тексту проєктів документів
6. Підбір практики КСУ, ВП ВС, ЄСПЛ тощо
7. Підбір наукових підходів до теоретичних питань права

Запитання для обговорення

1. Чи використовується сьогодні штучний інтелект у діяльності судів?
2. Чи потребуватиме офіційне залучення штучного інтелекту до правосуддя внесення змін до Конституції України?
3. Які професії у зоні найбільшого ризику (суддя, помічник, секретар, працівник апарату)?
4. Чи потребуватиме офіційне залучення штучного інтелекту до правосуддя маркування відповідного судового рішення?
5. Чи зберігається приватність якщо суддя передає для запитання штучному інтелекту інформацію з конкретної справи?
6. Хто (суддя чи ШІ) складає первинний проєкт документу, а хто здійснює його перевірку?
7. Хто буде вирішувати спори між різними штучними інтелектами?

Основні завдання, які зможе виконувати у майбутньому ШІ

1. Здійснювати підбірку для судді та перевіряти релевантність і чинність законодавства, яке наведене стороною у поданому процесуальному документі, в т.ч. на предмет редакції відповідного акта на момент виникнення спірних правовідносин
2. Здійснювати підбірку для судді та перевіряти релевантність і «чинність» практики ВС (наявність ініціатив ВС для відступу), яка наведена стороною у поданому процесуальному документі
3. Підтверджувати відсутність практики ВС стосовно конкретного спору/правовідносин та, зокрема, за її відсутності здійснювати підбірку релевантної практики ЄСПЛ
4. Навчившись на офіційних перекладах Мінюсту рішень ЄСПЛ, здійснити переклад всіх інших рішень цього Суду
5. Виявляти пов'язані або схожі справи (для їх об'єднання, узгодження позицій тощо), а також підстави для ініціювання відкриття зразкової справи
6. Виявляти у проекті судового рішення граматичні та логічні помилки
7. Надавати особі на етапі подачі процесуального документу інформацію про початок відліку процесуальних строків, зокрема, вручення/повідомлення, розміру судового збору, повноти поданих документів (відповідно до вимог процесуального закону) тощо
8. Здійснювати перевірку достовірності поданих доказів (допуск до офіційних реєстрів), повноважності представника тощо
9. Сигналізувати про можливу наявність «конфлікту інтересів» та, відповідно, підстав для самовідводу
10. Підтверджувати наявність у відзиві відповіді на всі доводи позову, апеляційної або касаційної скарги.

ПОПЕРЕДНІ ЛЕКЦІЇ

1. Штучний інтелект як основа цифрового судочинства: помічник чи майбутній конкурент судді?
https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2024_prezent/artificial_intelligence_bernaziuk.pdf
2. Штучний інтелект (artificial intelligence) сьогоднішній погляд на перспективи майбутнього
[https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2024_prezent/artificial_intelligence_bernaziuk%20\(1\).pdf](https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2024_prezent/artificial_intelligence_bernaziuk%20(1).pdf)
3. Сучасні можливості штучного інтелекту (artificial intelligence) процесуальна економія чи загроза незалежності судді?
<https://nsj.gov.ua/ua/pidgotovka-pratsivnikiv-aparativ-sudiv/programi-pidgotovki-pratsivnikiv-aparativ-sudiv-2021-rik/20-23-travnja-2024-r-programa-pidgotovki-ta-pidvishennya-rivnya-kvalifikatsii-za-standartizovanou-programou-pomichnikiv-suddiv-mistsevih-ta-apelyatsiynih-gospodarskih-sudiv>
4. Інтеграція штучного інтелекту (artificial intelligence) в систему правосуддя: поспішай повільно
https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2024_prezent/AI_festina_lente_bernaziuk.pdf
5. Правосуддя та штучний інтелект: перші правила https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2024_prezent/AI_first_rules_bernaziuk.pdf
6. Штучний інтелект та питання етики під час здійснення правосуддя https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2024_prezent/AI_ethics_bernaziuk.pdf
7. Інструменти штучного інтелекту та неприпустимість зловживання процесуальними правами
https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2024_prezent/AI_abuse_of_procedural_rights.pdf
8. Нові принципи здійснення правосуддя https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2024_prezent/101-%20new_principles_court_bernaziuk.pdf
9. Технології штучного інтелекту та принцип правової визначеності
https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2024_prezent/AI_principal_of_legal_certainly_bernaziuk.pdf
10. Штучний інтелект: застосувати недозволено ігнорувати https://court.gov.ua/storage/portal/supreme/prezentacii_2024/Prezent_AI_prohibition_or_permission_bernaziuk.pdf
11. Сучасні можливості штучного інтелекту та питання приватності https://court.gov.ua/storage/portal/supreme/prezentacii_2024/104_AI_privacy_bernaziuk.pdf
12. Технології штучного інтелекту в правосудді: міжнародні стандарти регулювання https://court.gov.ua/storage/portal/supreme/prezentacii_2024/105_AI_internation_standarts_bernaziuk.pdf
13. Практичні аспекти використання технології штучного інтелекту в юридичній сфері https://court.gov.ua/storage/portal/supreme/prezentacii_2024/108_AI_practice_bernaziuk.pdf
14. Технології штучного інтелекту та life hacks для юристів https://court.gov.ua/storage/portal/supreme/prezentacii_2024/109_%20AI_life_hacks_bernaziuk.pdf
15. Штучний інтелект та правосуддя: механізми забезпечення прозорості та підзвітності
https://court.gov.ua/storage/portal/supreme/prezentacii_2024/115_AI_transparency_accountability_bernaziuk.pdf
16. Штучний інтелект та право на приватність: баланс між інноваціями та захистом персональних даних
https://court.gov.ua/storage/portal/supreme/prezentacii_2025/119_AI_personal_data_protection_bernaziuk.pdf
17. Цифрова ера правосуддя: роль ШІ у забезпеченні єдності судової практики в Україні (лекційний матеріал)
18. Діджиталізація судочинства: межі допустимого використання ШІ
19. Штучний інтелект у правосудді: міжнародний досвід та виклики
20. Технології штучного інтелекту: майбутні перспективи та ризики для судової гілки влади

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Берназюк Ян. Штучний інтелект та система правосуддя України: результати співпраці у році, що минув <https://so.supreme.court.gov.ua/authors/934/shtuchnyi-intelekt-ta-systema-pravosuddia-ukrainy-rezultaty-spivpratsi-u-rotsi-sh%D1%81ho-mynuv>
2. Берназюк Ян. Наукові надбання як основа для наступних кроків на шляху інтеграції штучного інтелекту в систему правосуддя <https://so.supreme.court.gov.ua/news/949/naukovi-nadbannia-ia-oslava-dlia-nastupnykh-krokv-na-shliakhu-intehratsii-shtuchnoho-intelektu-v-systemu-pravosuddia>
3. Берназюк Ян. Штучний інтелект у правосудді: ризики алгоритмічної упередженості та дискримінації <https://so.supreme.court.gov.ua/news/986/tsyfrova-era-pravosuddia-rol-shi-u-zabezpechenni-iednosti-sudovoi-praktyky-v-ukraini>
4. Bernaziuk Ian. Artificial Intelligence and the Judicial system of Ukraine: results of cooperation in the past year <https://constitutionalist.com.ua/artificial-intelligence-and-the-judicial-system-of-ukraine-results-of-cooperation-in-the-past-year>
5. Берназюк Ян. Штучний інтелект і його використання для забезпечення єдності судової практики як складової довіри до суду // Слово Національної школи суддів України. – 2024, № 2(49), С. 16-35 https://slovo.nsj.gov.ua/images/pdf/2024_4_49/nsj_4_49_2024.pdf

Верховний
Суд

Дякую за увагу!